

สร้างการเรียนรู้เพื่อผลิตซ้ำภูมิปัญญา
ในการทำประมงของชุมชนประมง
พื้นบ้านอ่าวปัตตานี
สัญญาเลขที่ RDG56 S0001

คณะผู้วิจัย : สุวิมล พิริยธนาลัย ผู้ประสานงานโครงการ
สารินา บन्हลี ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการ

สาเหตุสำคัญที่ต้องทำวิจัย

ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีดำรงอยู่ ภายใต้บริบทการไหลบ่าของกระแสโลกาภิวัตน์ ทรัพยากรทุกระเภท โดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเลเป็นทรัพยากรที่เปิดให้เข้าถึงได้สำหรับทุกคน จึงทำให้กลุ่มผู้ประกอบการประมงพาณิชย์ได้พัฒนาเครื่องมือประมงประเภทต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการจับสัตว์น้ำได้คราวละมาก ๆ เพื่อนำไปสู่การส่งออก ในขณะที่กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่เป็นผู้ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลมาหลายชั่วอายุคนต้องเผชิญกับปัญหาทรัพยากรประมงเสื่อมโทรมจนอยู่ในภาวะวิกฤต ชาวประมงพื้นบ้านต้องสูญเสียแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ กลุ่มคนเหล่านี้จึงต้องอพยพทิ้งถิ่นไปหางานทำในประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากกลุ่มผู้อพยพไปขายแรงงานแล้ว ยังมีกลุ่มสมาชิกในชุมชนที่ไม่ต้องการอพยพไปอยู่ต่างถิ่นแต่ต้องการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และประสบกับปัญหาขาดการเรียนรู้ทักษะเฉพาะที่จำเป็นในการทำการประมงพื้นบ้าน

สาเหตุสำคัญที่ต้องทำวิจัย (ต่อ)

ทางโครงการฯ จึงเห็นว่าการสร้างการเรียนรู้เพื่อผลิตซ้ำ
ภูมิปัญญาในการทำประมงของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี จะ
เป็นการสร้างกระบวนการในการรวบรวม, รื้อฟื้น, จัดระบบ และสืบ
สานภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม ให้สามารถนำมาปรับใช้กับสังคมชุมชนใน
ยุคปัจจุบัน โดยผ่านรูปแบบของ “โรงเรียนชาวประมงพื้นบ้าน” ซึ่งจะ
เป็นเสมือนเวทีหรือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มีความรู้มา
ถ่ายทอดให้กันและกัน สร้างความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการ
ประดิษฐ์เครื่องมือที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ เป็นการ
นำทุนความรู้ภูมิปัญญาที่ชุมชนสร้างขึ้น มาผสมผสานความรู้ใหม่
และนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อผลิตซ้ำภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี
3. เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาโครงการวิจัยที่เป็นโจทย์ร่วมของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีอย่างน้อย 4 โครงการ
4. เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาภาคีในการดำเนินการวิจัยร่วมกันระหว่างชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นการ “สร้างเวที” ให้กับชุมชนได้พัฒนาทิศทางการแก้ไขปัญหาคงของตนเองอย่างเป็นรูปธรรมโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ขอบเขตการทำวิจัย

ตัวแปรในการทำวิจัย

การทำ
ปัสตานี

ตัวแปรต้น : การเสริมสร้างการเรียนรู้ภูมิปัญญาใน
ประมงของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าว

ของชุมชน

ตัวแปรตาม : การผลิตซ้ำภูมิปัญญาในการทำประมง
ประมงพื้นบ้านอ่าวปัสตานี

พื้นที่ในการดำเนินงานวิจัย

บริเวณชายหาด บ้านปาดาบุดี หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
บ้านตะโละสมิแล หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
บ้านตะโละกาโปร์ หมู่ที่ 1 ตำบลตะโละกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
บ้านป่าไหม้ หมู่ที่ 1 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี
บ้านรังมดแดง หมู่ที่ 2 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี
บ้านละเวง หมู่ที่ 3 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ที่ประกอบอาชีพทำการประมงพื้นบ้าน โดยใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านหากินตามแนวชายฝั่งทะเล และในลำคลองหรือในอ่าว

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์เดี่ยวและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการพูดคุยสนทนากับทีมวิจัยที่อยู่ภายใต้การดูแลติดตามของศูนย์ประสานงานวิจัย

2.วิธีการศึกษา

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางราชการ สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รายงานการศึกษา
- 2) รวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีการสร้างแนวคำถามประเด็นหลัก ๆ ไว้เป็นแนวทางในการสนทนาพูดคุย
- 3) การสังเกต ผู้วิจัยได้มีการติดตามและเฝ้าสังเกตทั้งด้านกระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และทีมวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัย

ในช่วงของการศึกษา

ข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ตามแผนงาน ทีมวิจัยได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูล 2 สัปดาห์/ครั้ง โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่รวบรวมได้ในประเด็นต่าง ๆ หากในช่วงใดข้อมูลสำคัญมีความซับซ้อนมากก็จะเชิญที่ปรึกษาโครงการเข้าร่วมด้วย

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย เพื่อให้ได้ความหมายของข้อมูลที่ชัดเจนที่สุด และทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่องราวที่ได้ศึกษา

3.การเก็บรวบรวม

ข้อมูล

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2) การสนทนากลุ่ม

2.1) การสนทนากลุ่มย่อยกับสมาชิกที่เป็นทีมวิจัยในชุมชน

2.2) การสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน

3) การจัดเวทีแสดงความคิดเห็น

3.1) การจัดเวทีกลุ่มย่อย

3.2) การจัดเวทีสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพ

- 1.เอกสารทางราชการ สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง กับงานวิจัย รายงานการศึกษา
- 2.แบบสัมภาษณ์
- 3.แบบสังเกต

1. ภูมิปัญญาในการทำประมงของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี

- 1.1 ภูมิปัญญาในการสังเกตลักษณะทางกายภาพเพื่อการทำประมงอย่างพิถีพิถันชาติ
- 1.2 ภูมิปัญญาการประดิษฐ์เครื่องมือประมงพื้นบ้าน
- 1.3 ภูมิปัญญาในการต่อเรือกอลและท้ายตัด

2. แนวทางการเสริมสร้างการเรียนรู้ภูมิปัญญาในการทำประมงพื้นบ้าน

- 2.1 การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนชาวประมงพื้นบ้านปรับใช้กับยุคสังคมปัจจุบัน
- 2.2 การเรียนรู้ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้

ชาวประมงพื้นบ้านที่จังหวัดปัตตานีโดยส่วนใหญ่แล้ว มักจะดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐาน “หลักของความพอดี” ที่ส่งผ่านมาทางรูปธรรมของการดำรงชีวิตทั้งการประดิษฐ์เครื่องมือประมง การต่อเรือกอลและทำยัดตักและการเรียนรู้ลักษณะทางกายภาพต่างๆ เพื่อเข้าถึงทรัพยากรตั้งได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น การประกอบอาชีพประมงที่ยืนอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจเหล่านี้ เป็นการมุ่งหวังจะให้ทั้งคนและทรัพยากรสามารถดำรงอยู่ด้วยกันได้ มิใช่ว่าเป็นการเข้าใจเพื่อมนุษย์จะไปทำลายทรัพยากรเหล่านั้นโดยไม่เห็นคุณค่า

๒. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรมีการให้ความรู้กับสาธารณะ โดยการรวบรวมจัดระบบข้อมูลภูมิปัญญาเป็นหนังสือหรือสื่อในแต่ละประเด็นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้ารวมทั้งสร้างความเข้าใจที่ดีต่อสาธารณะชนต่อวิธีการประมงพื้นบ้านได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๒. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชนร่วมกับโรงเรียนในท้องถิ่นหรือสถาบันต่างๆ ในหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาวตามความเหมาะสม

THANK YOU